

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز حقایق اسلامی

تحت اشراف حضرت آیت الله سید علی میلانی حفظه الله

<http://www.alhaqaeq.org>

در میان فرزندان ائمه اطهار علیهم السلام برخی مانند خورشید تابناک می درخشند و مقام و منزلت بالایی دارند. از جمله این بزرگواران حضرت فاطمه معصومه دختر حضرت موسی بن جعفر سلام الله علیهم اجمعین می باشد. بانویی که در محضر ائمه رشد و نمو کرده و از خرمین علم و معرفت آنها خوشه چیده است لذا با نگاهی به روایاتی که از ائمه اطهار علیهم السلام درباره ثواب زیارت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام وارد شده ، پی به جایگاه بلند این بانوی کریمه می بریم.

فضائل حضرت معصومه سلام الله عليها در روایات

امام رضا علیه السلام فرمودند: **مَنْ زَارَهَا بِقَمِّ كَمَنْ زَارَنِي**^۱؛

یا امام جواد علیه السلام فرمودند: **مَنْ زَارَ قَبْرَ عَمَّتِي بِقَمِّ ، فَلَهُ الْجَنَّةُ**^۲؛

یا امام صادق علیه السلام فرمودند: **إِنَّ لَنَا حَرَمًا وَهُوَ بَلَدَةُ قَمِّ وَسَتُدْفَنُ فِيهَا امْرَأَةٌ مِنْ أَوْلَادِي تُسَمَّى فَاطِمَةَ**

، **فَمَنْ زَارَهَا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ**^۳

اینها همه نشانگر عظمت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام می باشد.

زیارت نامه مأثوره حضرت و فضیلت ایشان

در میان امام زادگان فقط سه امام زاده می باشند که زیارت نامه مأثوره دارند که یکی از آنها حضرت فاطمه

معصومه علیها السلام می باشد.

اثر و فایده زیارت نامه مأثوره در این است که چون توسط امام معصوم بیان شده است و امام مانند جد

خود رسول خدا صلی الله علیه و آله مصداق آیه «**مَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ**»^۴ می باشد ، لذا ما از این زیارت نامه به

بخشی از مقامات معنوی این بانو دست پیدا می کنیم.

در فرازی از این زیارت نامه که حضرت امام رضا علیه السلام به سعد بن عبدالله اشعری آموخت ،

می خوانیم:

^۱کامل الزیارات ، ص ۵۳۶

^۲همان

^۳بحار الأنوار ، ج ۶۰ ، ص ۲۱۶

^۴نجم / ۳ و ۴ سوره

يا فَاطِمَةُ اشْفَعِي لِي فِي الْجَنَّةِ فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ شَأناً مِنَ الشَّانِ، که مقام شفاعت در کلام امام صادق علیه السلام

هم وجود دارد که در شأن حضرت می فرمایند: وَ تَدْخُلُ بِشَفَاعَتِهَا شِيعَتِي الْجَنَّةَ بِأَجْمَعِهِمْ.

نگاهی کوتاه به زندگانی حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها

حضرت معصومه علیها السلام در سال ۱۷۳ هـ ق، در دوران خلافت هارون (۱۹۳ - ۱۷۰ هـ ق) دیده به جهان

جهان می گشاید و تا ۶ سالگی در سایه پدر رشد و کمال می یابد و از نظر مقام علمی و کمال روحی رشد می کند.

حضرت معصومه علیها السلام تنها تا شش سالگی از نعمت درک حضور پدر بهره مند می شود.

ایشان در پی دستگیری و زندانی شدن پدرش، از فیض ایشان محروم می شود تا اینکه پس از چهار سال انتظار،

خبر شهادت پدر را می شنود و در سوگ او به عزا می نشیند. حضرت معصومه علیها السلام در ۱۰ سالگی پدر را برای

همیشه از دست می دهند.

در سال ۲۰۰ هجری امام رضا علیه السلام به اجبار مامون راهی مرو می شود و حضرت معصومه علیها السلام،

خواهری که از آغاز تولد تاکنون که ۲۷ سال از زندگی ایشان می گذرد با برادر همراه بوده است، اکنون باید از برادر جدا

شود.

مهاجرت به سوی امام

یک سال بعد از هجرت امام رضا علیه السلام، یعنی در سال ۲۰۱ هـ ق حضرت معصومه علیها السلام به قصد

ملاقات برادر، مدینه را ترک کردند و در همان سال در قم وفات یافت.

اینکه در ساوه بر کاروان چه گذشت و چه عاملی این عاشق دل سوخته را در نیمه راه از سفر بازداشت، درست

مشخص نیست.

در بعضی از کتابها آمده که وقتی کاروان حضرت معصومه علیها السلام به شهر ساوه رسید، مأموران عباسی به کاروان حمله کردند و در این واقعه ۲۲ تن از همراهان آن حضرت به شهادت رسیدند و حضرت معصومه علیها السلام نیز توسط آنان مسموم شد.^۵

آنچه که مورد اتفاق همه کتابها است، آن است که حضرت معصومه علیها السلام پس از عبور از ساوه بیمار شد و از اطرافیان خود سؤال کرد: تا قم چقدر راه است؟ آنان عرض کردند: ۱۰ فرسخ. آن حضرت دستور می دهد که کاروان به سمت قم حرکت کند.^۶

از ربع آخر قرن اول هجری، تشیع در قم رواج یافته بود و این شهر از سوی امامان شیعه به عنوان پناهگاه شیعیان محسوب می شد و خیل عظیمی از پیروان اهل بیت علیه السلام را در خود جای داده بود. از جمله این پیروان اهل بیت علیه السلام، خاندان اشعری بودند.

موسی بن خزرج، بزرگ خاندان اشعری، زمانی که از کاروان حضرت معصومه علیها السلام مطلع شد، شتابان همراه عده ای از محبان اهل بیت علیهم السلام به استقبال کاروان شتافت و زمام شتر آن حضرت را گرفت و به سمت قم حرکت داد و به منزل خود آورد و حضرت را در منزل خود جای داد.^۷

با ورود حضرت معصومه علیها السلام به قم، مردم قم میزبان ایشان شدند. آن حضرت بعد از آنکه ۱۷ یا ۱۹ روز ساکن منزل موسی بن خزرج بود و در این مدت مشغول عبادت و راز و نیاز با پروردگار خود شد.^۸

^۵ حیاة السیاسیة للإمام الرضا علیه السلام؛ حسینی، جعفر مرتضی؛ ص ۴۲۸

^۶ تاریخ قم؛ قمی، حسن ابن محمد بن حسن، ترجمه حسن ابن علی ابن حسن عبدالملک قمی، تصحیح: سید جلال الدین، تهران، انتشارات توس، ۱۳۶۱، ص ۱۹۹-۲۰۰

^۷ تاریخ قم؛ ص ۲۱۳

^۸ تاریخ قم، ص ۲۱۳؛ بحارالانوار ج ۶۰، ص ۲۱۹

با دلی شکسته و غصه دار از داغ پدر و فراق برادر، رحلت فرمودند. در عزای آن حضرت شهر قم را یکپارچه غم و ماتم فرا گرفت. بدن مطهر آن حضرت را غسل داده کفن کردند، و به طرف باغ موسی بن خزرج، مکان فعلی حرم مطهر، آوردند. دو سوار نقابدار از بیرون شهر آمدند و بر بدن آن حضرت نماز خواندند. آنگاه داخل سرداب شده بدن مطهر را دفن کردند و رفتند، و کسی آنان را نشناخت.

موسی بن خزرج آن باغ را وقف حضرت معصومه سلام الله علیها نمود، و از بوریا و حصیر سقفی بر روی قبر آن حضرت قرار داد. این بنا بود تا آنکه زینب دختر امام جواد علیه السلام بر روی قبر شریف قبه ای بنا نهاد. سپس جماعتی از دختران ائمه علیهم السلام در آن مکان دفن شدند. هنگامی که ام محمد دختر موسی بن محمد بن علی الرضا علیه السلام فوت کرد، در کنار آن حضرت دفن شد. بعد از آن میمونه خواهر ام محمد از دنیا رفت، و آن بزرگوار هم در جنب ام محمد دفن شد. روی این دو قبر یک گنبد دیگر بنا کردند، به گونه ای که دو گنبد چسبیده به هم به روی قبر حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها و ام محمد و میمونه بوده است.^۹

مقام و جایگاه ویژه

با نگاهی اجمالی به زندگی پر خیر و برکت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام به جایگاه ویژه ایشان پی بردیم. حال سوال این است که صرف فرزند امام بودن به انسان چنین جایگاهی می دهد یا مسأله ای دیگر وجود دارد؟ با نگاهی به تاریخ زندگانی انبیا و ائمه علیهم السلام مشاهده می شود، برخی از فرزندان ایشان از راه حق خارج شدند و مساله نسب، کاری برای آنها نکرد.

^۹ تقویم شیعه، عبدالحسین نیشابوری، ص ۱۰۶

برای نمونه کنعان پسر نوح پیامبر که به موعظه‌های پدر توجه نکرد و به او ایمان نیاورد و در نهایت در عذاب الهی که به صورت طوفان نازل شده بود به همراه کافران غرق شد^{۱۰}.

عبدالله افطح فرزند امام صادق (علیه‌السلام) بعد از شهادت امام صادق (علیه‌السلام) ادعای امامت کرد را جانشین پدر بزرگوارش معرفی نمود^{۱۱}.

اما حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در مسیر امامت پدر و بعد برادر بزرگوار خود حضرت امام رضا علیه‌السلام قرار داشت و این **امامت محوری** ایشان را به این جایگاه رفیع رساند.

معرفت به امام زمان در هر عصر از مهمترین مسائل دین به حساب می‌آید لذا پیامبر اکرم فرمودند: «مَنْ مَاتَ وَ لَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً؛ هر فردی که بمیرد در حالی که امام زمانش را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است^{۱۲}.

و امامت اصلی از اصول دین است که همه فروع دینی به آن وابسته است. حضرت امام باقر علیه‌السلام فرمودند: **بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةِ أَشْيَاءَ: عَلَى الصَّلَاةِ، وَالزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَالصَّوْمِ، وَالْوَلَايَةِ. قَالَ زُرَّارَةُ: فَقُلْتُ: وَ أَى شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: الْوَلَايَةُ أَفْضَلُ؛ لِأَنَّهَا مُفْتَاخُهُنَّ، وَ الْوَالِي هُوَ الدَّلِيلُ عَلَيْهِنَّ.**^{۱۳}

امام باقر علیه‌السلام فرمود: اسلام بر پنج چیز استوار است: نماز، زکات، حج، روزه و ولایت. زراره می‌گوید: پرسیدم: از میان آنها کدام برتر است؟ فرمود: ولایت برتر است؛ زیرا ولایت کلید آنهاست و صاحب ولایت، راهنما به سوی آنها می‌باشد.

^{۱۰}البداية و النهاية، ابن كثير، ج ۱، ص ۱۱۳

^{۱۱}فرق الشيعة، نوبختی، ص ۷۷

^{۱۲}کمال الدین، شیخ صدوق، ج ۲، ص ۴۱۰

^{۱۳}الكافی: ۵/ ۱۸/ ۲

این نشان دهنده جایگاه مهم امامت در دین مبین اسلام می باشد که اگر در زندگی انسان هدایت‌گری و اطاعت از امام نباشد، انسان به هدف الهی نخواهد رسید.

لذا بعد از عرض ارادت و بیان اعتقادات خود در فراز آخر زیارت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام می‌گوییم:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَخْتِمَ لِي بِالسَّعَادَةِ فَلَا تَسْلُبَ مِنِّي مَا أَنَا فِيهِ،

خدایا از تو می‌خواهم که سرانجام کارم را به خوشبختی ختم کنی و آنچه را در آنم از دستم مگیری. عاقبت به خیر شدن انسان به بیان امام رضا علیه السلام در این فراز پایانی زیارت حضرت، در ثبات قدم در ولایت اهل بیت علیهم السلام می‌باشد که این ثبات قدم در دعاهای اهل بیت علیهم السلام برای شیعیان‌شان در روایات وجود دارد بالاخص در دوران غیبت حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف که باقی ماندن بر عقاید کار دشواری می‌باشد.

لذا امام صادق علیه السلام برای آن بیانی دارند که: سَتُصِيبُكُمْ شُبُهَةٌ فَتَبْتَغُونَ بِلَا عِلْمٍ يَرَى وَلَا إِمَامٍ هُدًى وَلَا يَنْجُو مِنْهَا إِلَّا مَنْ دَعَا بِدُعَاءِ الْغَرِيقِ قُلْتُ كَيْفَ دُعَاءِ الْغَرِيقِ قَالَ يَقُولُ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَانَ يَا رَحِيمُ يَا مُقَلَّبَ الْقُلُوبِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.^{۱۴}

عبدالله بن سنان از امام صادق علیه السلام روایت کرد که فرمودند: به زودی گرفتار شبهه شده و بدون امام (حاضر) می‌مانید و در آن زمان نجات نمی‌یابد مگر کسی که دعای غریق را بخواند. گفتم دعای غریق چگونه است؟ فرمودند بگویند:

يَا اللَّهُ يَا رَحْمَانَ يَا رَحِيمُ يَا مُقَلَّبَ الْقُلُوبِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.

وفات حضرت

همانطور که ذکر شد، یک سال بعد از هجرت امام رضا علیه السلام، یعنی در سال ۲۰۱ هـ ق حضرت معصومه علیها السلام به قصد ملاقات برادر، مدینه را ترک کردند و در همان سال در قم وفات یافت. اما اینکه در چه ماهی وارد قم شدند و وفات نمودند، اختلاف است. آنچه مورد اتفاق اکثر مؤلفین است، ماه ربیع الاول است و تنها تعداد معدودی قائلند که آن حضرت در هشتمین روز از ماه شعبان از دنیا رفته است.^{۱۵} مرحوم نمازی وفات حضرت معصومه سلام الله علیها را در ۱۲ ربیع الثانی سال ۲۰۱ هجری نقل کرده است.^{۱۶}

شاید علت اختلاف این باشد که مدت اقامت آن حضرت در قم بین ۱۷ روز و ۱۹ روز مرّد است. از این رو، آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام از دهم تا دوازدهم ربیع الثانی را روز وفات آن حضرت قرار داده و این ایام را ایام معصومیه نام گذاری کرده است.^{۱۷}

^{۱۵} حیات الست؛ منصوری، مهدی، قم، انتشارات صحفی، ۱۳۳۹ هـ ش، ص ۱۱، مدرک قول این مؤلف، نسخه خطی منسوب به شیخ حر عاملی به

نام «رسالة العربیة العلویة» است

^{۱۶} مستدرک سفینه البحار: ج ۸ ص ۲۵۷

^{۱۷} بحار الأنوار، ج ۶۰، ص ۲۲۸